


Mâder-i Mevlânâ Mümine Hatun'a Yazılan Manzumeler

Dr. Öğr.Üyesi Zeynep Koyuncu 
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
zeynepkoyuncu@kmu.edu.tr

Öz

Hız. Mevlânâ (ö. 1273) ve eserleri Osmanlı toplumuna derinden tesir etmiş, bu etki klasik Türk edebiyatına da yansımış, Mevlevî olsun ya da olmasın birçok divan şairi eserlerini Mevlevîlik unsurları ile süslemiştir. Bunun yanı sıra Mevlânâ için methiyeler yazılmış, bu şiirlerde Mevlânâ'nın yakın çevresi ve aile fertlerinden de bahsedilmiştir. Mevlevî şairler Mevlânâ'nın annesi Mümine Hatun'u tıpkı Mevlânâ'yı andıkları gibi anıp övmüş, Mâder-i Mevlânâ'ya hürmetlerini şiirle ifade etmişlerdir. Mevlevî şeyh ve edibi Ahmet Midhat Beytur (ö. 1971) Mümine Hatun için bir kıta yazmış, son dönem Mevlevî şeyh ve şairlerinden Ahmed Remzi Akyürek (ö. 1944) *Bir Günlük Karaman Seyahatnamesi* içinde geçen beş beyitlik bir tegazzülü Karaman Mevlevîhanesi'ni ziyareti esnasında Mâder-i Mevlânâ'nın manevi huzuruna sunmuştur. Zira Mevlevî adabına göre bir "berg-i sebz" ile de olsa hediye vermek gerekir. Mevlevîlikte kutsal sayılan 9 ve 18 sayıları hediyeleşirken de geçerli olmuştur. Mâder-i Mevlânâ için 18 beyitten oluşan bir kaside kim olduğunu tespit edilemeyen Gâlib (ö. ?) mahlaslı Mevlevî bir şaire aittir. Gâlib'in talik hatlı levha şeklindeki kasidesini görüp çok beğenen Hattat Giritli Şükrü (ö. ?) önce bu kasidenin sonuna nesih hatla 4 beyit eklemiş, ardından kendisi de 19 beyitlik nesih hatlı ayrı bir kaside yazmıştır. Bu levha günümüzde Karaman Mevlevîhânesi'ndedir. Eldeki çalışmada Mâder-i Mevlânâ hakkında kaynaklarda yer alan kısıtlı bilgi verildikten sonra onun için yazılmış dört manzume bir araya getirilmiştir. İncelenen şiirlerin tamamında Mevlânâ'nın annesinin çeşitli sıfatlarla övüldüğü, annelik vasfı ve dinî unsurlar ile kendisinden himmet, yardım, merhamet istendiği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mâder-i Mevlânâ, Mümine Sultan, manzume, methiye.

Poems Written For Mâder-i Mevlânâ Mümine Hatun

Abstract

Hız. Mevlânâ (d. 1273) and his works deeply influenced the Ottoman society. This effect was reflected in classical Turkish literature and many Dîvân poets decorated their works with Mevlevî elements whether they were Mevlevî or not. Eulogies were written for Mevlânâ and the close circle of Mevlânâ. His family members were also mentioned in those poems. Mevlevî poets commemorated and praised Mümine Hatun, the mother of Mevlânâ, just like they commemorated him and they expressed their respect to Mâder-i Mevlânâ in poetry. Ahmet Midhat Beytur (d. 1971), a Mevlevî sheikh and scholar, wrote a stanza for

Gönderim Tarihi / Sending Date: 03/03/2020

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 11/02/2021

Mümine Hatun. Ahmed Remzi Akyürek (d. 1944), one of the last-period Mevlevî sheikhs and poets, presented a five-couplet tegazzul from A Day-Long Karaman Travel Book to the special presence of Mâder-i Mevlânâ during his visit to the Karaman Mevlevî Lodge. According to Mevlevî manners, it is necessary to give a gift, albeit with a "berg-i sebz". Numbers 9 and 18 considered sacred in Mevlevîyeh were also valid when giving a present. An 18-couplet eulogy written for Mâder-i Mevlânâ belongs to a Mevlevî poet, who has a pseudonym as Gâlib (d. ?), who couldn't be identified. Calligrapher Şükrü from Crete (d. ?), who saw and admired the eulogy of Gâlib that was understood to be a plate with talik calligraphy, first added 4 couplets with naskh calligraphy to the end of this eulogy, and then wrote himself a separate 19-couplet eulogy. This plate is now in the Karaman Mevlevî Lodge. After limited information in the sources about Mâder-i Mevlânâ was given in the current study, four poems written for Mümine Hatun, the mother of Mevlânâ, were brought together. In all of the poems reviewed, it was seen that the mother of Mevlânâ was praised with various attributes, and she was asked for help, compassion and mercy with the qualities of motherhood and religious elements.

Keywords: Mâder-i Mevlânâ, Mümine Sultan, poem, eulogy.

GİRİŞ

Mevlevîlik tarikatında yol büyüklerinin kabirleri başında anılması, şeyh ve büyüklerin dolaşarak gönüllerinin alınması, bu ziyaretler ile manen zenginlik kazanmayı amaçlama, dervişlerin kendi aralarında muhabbeti canlı tutma amacı ile görüşmeleri gibi alışkanlıklar vardır. Kabir ziyaretlerinde bulunarak tefekkür etmek ve âhirete hazırlanmak Hz. Peygamber'in tavsiyelerindedir. Mevlevîler Mevlevîliğin pîri Mevlânâ ve onun yolunu genişleten güzide evlatlarının, din ve tasavvuf büyüklerinin ruhlarına fatihalar okumak, o mübareklerin makamlarında yüce Allah'a dua ve niyazlarda bulunmak, bu vesileyle huzur bulmak, manevî feyiz ve güzelliklere erişebilmek için türbe ve kabir ziyaretlerinde bulunurlar (Top, 2007, s. 57-58). Bu sebeple Karaman Mevlevîhânesi yüzyıllardır Mevlevîlerin mukaddesatı arasında Mevlânâ dergâhından sonra en önemli mekândır ve bu özel zaviyeye gelenlerin eli boş olmamıştır. "Tekkeye boş giren boş çıkar." tabiri ile ziyarete gidenden bir yeşil yaprak kadar da olsa yardım beklenirdi (Top, 2007, s. 182). Hediye kişinin gücü miktarınca olduğundan Mevlevî şairlerin Mâder-i Mevlânâ'ya tazim ve hürmetleri şiir ile olmuştur. Bu makalede A. Midhat Beytur, A. Remzi Akyürek, Gâlib ve Hattat Giritli Şükrü tarafından Mümine Hatun için kaleme alınan manzumelerin metinleri verilip, bu metinler muhtevasına göre incelendi. Bundan önce literatürde Mümine Hatun ile ilgili yer alan sınırlı bilgi değerlendirilmiştir.

Mâder-i Mevlânâ "Mümine Sultan"

Mevlânâ'nın annesi Mümine Hatun'a Pehlevice olan "ana, anne" anlamındaki mâder kelimesi ile terkip yapılarak "Mâder-i Sultan" yahut "Mâder Sultan" denilirdi (Gölpınarlı, 2006, s. 307). "Mâder-i Mevlânâ" Mevlânâ'nın annesi anlamına gelir. Mevlevîler, Mümine Hatun'u Mâder-i Mevlânâ, Mâder Sultan, Valide Sultan gibi tazim ifadeleri ile de anarlar.

Mümine Hatun hakkında bilgi oldukça azdır. Bugün Afganistan topraklarında bulunan Belh şehrinde evlenerek eşi ile Horasan, ardından da Anadolu'ya geldiği tüm kaynaklarda ittifaken yer alır. Tespit edilebilen menkıbevî bilgilerden ilki Mevlânâ'nın annesinin şeceresinin Hz. Ebubekir'e dayandığı ve Mümine Hatun'un küçük bir çocukken Mevlânâ'nın elinden tutup onu babasının kütüphanesine getirdiği ve "Beni babana bu kitaplar yüzünden verdiler."¹ dediğidir (Top, 2007, s. 29). İkincisi Evliya Çelebi'nin *Seyahatnâmesi*'nde geçer. H. 623 (1226) yılında Sultan Veled'in rüyasında büyük annesi Mümine Hatun'un kendisine "Yetiş ey oğul! Hâlet-i nez'deyim (ölmek üzereyim), beni defneyle." demesi üzerine Sultan Veled uyanıp yolları aşarak Karaman'da (Lârende) olan babaannesinin son nefesine yetişir ve onu Karaman Mevlevîhânesine defnedip Konya'ya döner (Evliya Çelebi, 2012, s. 35). Mevlevîlik tarihine ait kaynaklarda Sultan Veled'in doğum tarihi H. 623 (1226) olarak verildiğinden bu rivayetdeki tarihin doğru olmadığı anlaşılabilir.

Mevlevîlik tarihi üzerine yapılan çalışmalardan yalnızca *Mecmuatü't-Tevarihî'l-Mevlevîye*'de önemli bilgi ve tarihlere ulaşılmıştır. Sahih Ahmed Dede'nin (ö. 1813) Mevlevîlerin tarihini anlatan *Mecmuatü't-Tevarihî'l-Mevlevîye* adlı eserinde Mevlânâ'nın annesi Mümine Hatun'un yaşı, evliliği, doğum yaptığı tarihler, çocuklarının isimleri ve kendi vefat tarihi gibi şu önemli bilgiler verilmektedir:

¹Aynı ifadenin farklı bir rivayeti şöyledir: Horasan ülkesi padişahu Alaaddin Muhammed Hârizmşah'ın kızı, (Mevlânâ'nın babaannesi) on iki yaşında babasını kaybeden oğlu Bahâeddin-i Veled'i ellerinden tutarak eşi Hüseyin el-Hatibî'nin kütüphanesine götürmüştü: "Beni babana bu eserler yüzünden verdiler. O bu eserleri okumakla dünya ve mana ilimlerini öğrenmiş, İslâm âlemindeki müstesna yerini almıştır." diyerek oğlunu ilme teşvik etmiş ve "Sultanü'l-ulemâ" olarak anılmasına vesile olmuştur (Çelebi, 2001, s. 30).

Bahaeddin Veled 42, Sultan Rukneddin Muhammed Ferhunde Şah'ın kızı Mümine Sultan 15 yaşında iken H. 585 (1189) yılında Belh'te evlenirler. Kızları Mevlânâ'nın ablası - hemşire-i Mevlânâ- Fatma Hatun H. 590 (1193) senesinde Belh'te doğar, (ailesinin göçe karar verip hazırlıklara başladığı H. 608 (1211) tarihinde 18 yaşındadır. Belh müftüsü ile evli olan Fatıma Hatun 19 yaşında vefat eder.) Mevlânâ'nın ağabeyi Muhammed Alaaddin Efendi H. 602 (1205) senesinde babası 59 annesi 32 yaşında iken dünyaya gelir. Mevlânâ Celaleddin H. 604 (1207) senesinin mâh-ı Rebiü'l-evvvelin 6. Leyletü'l-isneyn nısfında annesi 34 yaşında iken Belh'te doğar. H. 617 (1220) senesinde Erzincan'dan ayrılıp Karaman (Larende) kasabası'na yerleştiklerinde Valide Sultan Mümine Hatun 47, evlatları Bahaeddin 16, Celaleddin 13 yaşındadır. Mümine Hatun'un vefat tarihi eserde "İntikâl-i Vâlide Sultan" başlığı ile verilir. Bu bilgiye göre Mevlânâ'nın annesi H. 621 (1224) tarihinde 51 yaşında iken Saferu'l-hayrda Larende kasabasında vefat eder, orada derslane içine defnolunur (Sahih Ahmed Dede, 2003, s. 127-145). Mevlânâ'nın annesinin vefat tarihini farklı nakleden kaynaklar da bulunmaktadır. Şefik Can bir delil göstermeksizin Mevlânâ'nın 1225 senesinde Gevher Hatun ile evliliğinden kısa bir süre sonra annesini kaybettiğini belirtir (Can, 1995, s. 37).

Gülcan, Mümine Hatun'un, Belh Emiri Sultan Rukneddin'in kızı olup Oğuzların Beğdili boyuna mensup olduğunu, soyunun Hz. Ebubekir'e dayandığı ileri sürer ve bu kişinin Bekir veya Ebubekir adlı başka bir İslam büyüğü olma ihtimalinden bahseder (1975, s. 2-4).

Annelerin yeri Türk-İslam örfünde her zaman üstün olduğundan Mevlânâ'nın annesi de Mevlevîler için çok muhterem ve değerlidir. Kıymetli bir din âlimi ve mutasavvıfını dünyaya getirip yetiştiren Mümine Hatun'a Osmanlı padişahlarının özel bir önem verdiği ve bu sebeple kabrin bulunduğu Karaman Mevlevîhânesi'ni koruyup kolladıkları bilinir. Veled Çelebi'nin (İzbudak) müracaatı üzerine Sultan Mehmed Reşad tarafından 1915-1916'da Mâder-i Mevlânâ'nın sandukası için musanna pûşide ile yeşil kadife perdeler gönderilmiştir, sanduka rengârenk kumaşlarla örtülüdür (Tanrıkorur, 2001, s. 448; Gülcan, 1975, s. 2-4). İ. Hakkı Konyalı, Sultan Reşad'ın Mâder Sultan ve Mehmet Alaeddin Çelebi'nin sandukaları üzerine Kâbe örtüsü gönderdiğini belirtir (1967, s. 241). Günümüzde kilitli olarak muhafaza edilen bu şebekede yeşil örtünün altında işlenmiş bir sanduka bulunur. Mahfazanın son durumu² anlatılanlardan farklıdır.

²Kaynaklarda bahsedilen yeşil kadife perdeler, Kâbe örtüsü, rengârenk örtü ve V. Mehmed'in hediye ettiği puşide kayıptır. Karaman Müzesi, Konya Vakıflar Müdürlüğü ve Müzeler Müdürlüğü, Konya Mevlânâ Müzesi arşivlerinde bu eşyaların ya da matbah eşyalarının kayıtlarının olmadığı bilgisine ulaşıldı. Mevlânâ Celaleddin'in 22. kuşak torunu Esin Çelebi Bayru Karaman'ı ziyareti esnasında söz konusu kıymetli puşide ve örtülerin çalınmış olabileceği bilgisine ilaveten, şu anki döşemeyi bizzat yaptığını ve aşağıda vasıfları sayılan örtünün de kendisi tarafından serildiğini anlattı. Bayru, babasının hattat Hamid Aytaç'a "Cennet annelerin ayağı altındadır." anlamına gelen "el cennetu tahte akdâmu'l-ummuhat" hadisinin levhasını yazdırdığını, bu eserin 1996 ya da 1997'de Karaman Mevlevîhanesi'nden çalındığını, 15 yıl sonra Hamid'in bir talebesi hocasının yazdığı kalıbı bulunca bu kez kendisinin levhayı yazdırıp tekkeye hediye ettiğini, ikinci levhanın daha aynı akibete uğradığını ifade etmiştir. (E. Bayru, kişisel iletişim, 27 Nisan 2019).

Kabr-i şerifin sanduka dışındaki zemini camiin halıfleks döşeme halısı ile kaplıdır. Halıfleksin üstünde sandukayı ve yerleri de kaplayan yeşil kadife kumaş bulunur, kadife kumaşın üstünde fotoğraflanan örtü serilidir. Örtü, V. Mehmed tarafından hediye edilecek klasik Osmanlı tarzı bir puşide değildir (A. Özkan, kişisel iletişim, 1 Mayıs 2019). Çift yönlü olmakla birlikte daha sonra iç dikiş yardımı ile birleştirilen 198x256 cm, dikdörtgen görünümlü örtünün içindeki 43x124 cm'lik yazı bölümü düz işlenmiş bırakılmıştır (M. Konuk, kişisel iletişim, 22 Şubat 2019). Uzun kenarlarında paralel olarak talik yazı ile "Hazret-i Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî Radyallahu Teâlâ Anhu/ Mukaddime min: El Hankah El-kadiriyye Er-rezakiyye Sidre-i şerîf/Medine: Dire İsmail Han El-Bakistan" ifadesi



Foto 1: Valide Sultan'ın Mahfazalı Kabri, Örtüsü ve Diğer Sandukalar. (Z. K. 2019 Nisan)

Hediyeinin Nazım Hali: Methiye

Mevlânâ Celaleddin Rûmî eserleri ile divan şiirine kaynaklık etmiş, şiiri ile irşat etmeyi benimsemiştir. Onun izini takip eden Mevlevî şairler de kendileri bende, köle olarak nitelemiş ve Mevlânâ'ya hizmeti yine şiirle yapmışlardır. Kendine özgü söz varlığı ve düşünce dünyası olan Mevlânâ methiyeleri divan şiirinde başlı başına bir kol teşkil edecek kadar çok sayıdadır (Aça vd., 2011, s.362). Mevlânâ'ya methiyeler yazılırken, yakın çevresi ve aile fertleri de bu ilgiye mazhar olmuşlardır. Şems-i Tebrîzî, Hüsameddin Çelebi, Sultan Veled, Âteşbâz-ı Velî gibi yol büyüklerinin isimleri de şiirlerde anılmıştır. Son dönem Mevlevî şairlerinden Arif Nihat Asya'nın "Aile"³ adını vermiş olduğu rubaisinde Mevlânâ'nın aile fertlerinden ilk eşi Gevher, ikinci eşi Kerrâ ve annesi Mümine Hatun'un isimleri geçer. Bu rubainin devamı niteliği taşıyan "Sesler" adlı rubaisinde ise aile fertleri konuşturulur. Asya "Karaman" adlı rubaisinde Mevlânâ'nın yeşil kubbesi ile annesi Mümine Hatun'un defnedildiği Karaman Mevlevîhanesi'nin benzerliğinden ve ziyarete gelenlerin Mâder-i Mevlânâ'ya sessizce Fâtiha göndermesinden bahsetmiştir.

Benzer rengiyle Kubbe-i Hadrâ'ya:

Derler "Karaman" bu yemyeşil dünyâya...

Her yolcu sükût... Her nefes, sessizce,

Bir Fâtiha'dır Mâder-i Mevlânâ'ya. (Asya, 1967, s. 148)

Osmanlı Şiirinde Mevlânâ Övgüleri ve Mevlevîlik Unsurları' nda (Mermer, vd., 2009) yer alan "yâ Hazret-i Mevlânâ" redifli bazı gazel ve kasideler⁴ ile makalede işlenen iki kaside arasında iç ve dış yapı açısından benzerlikler dikkat çekicidir. Vezinler, musammat yapı, hitap üslubu ve övgü kelimeleri bakımından anne Mümine Hatun'a yazılan methiyeler Mevlânâ methiyelerinden mülhem gibidir. Mevlânâ methiyeleri yazan şairler kendilerini gedâ ve tekkenin kapısında köpek, memduhlarını sultan ve her türlü ikram sahibi olarak nitelemişlerdir. Bu benzetmeler Mümine Hatun'a yazılan methiyelerde de kullanılmıştır.

Âşıklara sultânsın âriflere bürhânsın

Dil derdine dermânsın yâ Hazret-i Mevlânâ (Mermer vd., 2008, s.126)

yazılmıştır. Yazı Türkçe olarak, "Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî -Yüce Allah ondan razı olsun- Sidre-i Şerif el-kadiriyye er-rezakıyye Hankah'ından takdim edilmiştir. Şehir Dera İsmail Han, Pakistan" anlamına gelir.

³Aile ve Sesler rubaileri için bk. (Aktaş, 2008, s. 52-53).

⁴bk. (Mermer vd., 2008, s.114-128).

Âşıklara rehber, gönül mülküne sultan, velilik kutbu, gönül sırrına mahrem gibi benzer kelimeleri Gâlib de Mümine Hatun için kullanmıştır.

Âşıklara rehbersin sâdıklara yâversin

Dil mülkine sultânın ey Mâder-i Mevlânâ

Makalede derlenen dört manzumede Mümine Hatun da tıpkı Mevlânâ gibi övülmüş, kendisinden yardım ve himmet istenmiştir. Mâder-i Mevlânâ, Mevlevîliğe intisap eden dervişlerin manen anneleri sayılmış, bu duygularla kendisinin şefkat, merhamet gibi annelik vasfını öne çıkaran özellikleri vurgulanmıştır. Methiyelerde ortak tema Mümine Hatun'a övgü ve onu vesile ederek müşkillerin giderilmesi, iki cihan saadetine erme konulu dualardır. Mümine Hatun için kaleme alınan şiirlerin ilki Midhat Bahârî'ye ait bir kıta, ikincisi Ahmed Remzi Akyürek'in *Bir Günlük Karaman Seyahatnamesi* ismi ile bilinen kasidesinin beş beyitlik tegazzül bölümü, üçüncüsü Gâlib mahlaslı fakat kim olduğunu tespit edemediğimiz bir şaire ait kaside, dördüncüsü hattat Giritli Şükrü'ye ait bir kasidedir. Mâder-i Mevlânâ'ya şiir yazan dört şairden A. Midhat Bahârî⁵ ve Ahmed Remzi Dede⁶ Mevlevî şeyhleri, Gâlib⁷ ve Giritli Şükrü⁸ ise en azından Mevlevî muhibleridir. A. Midhat, Hz. Mevlânâ hakkında kaynak eser mahiyeti taşıyan *Sipehsâlâr Risalesi*'ni tercüme etmiş, Ahmed Remzi Mevlânâ'dan başlayarak postnişin olan çelebilerin doğum ve ölüm tarihlerini bildiren *Tarihçe-i Aktâb* adlı eserleriyle Hz. Mevlânâ ve Mevlevîlik tarihine yönelik eserler vermişlerdir.

Dört Manzume

1- Midhat Bahârî'ye ait kıta: Aruzun mef'ülü/mefâ'ülü/mefâ'ülü/fe'ülün vezni ile yazılan kıtada Mümine Hatun, Hakk'ın ışığı ve can güneşinin doğduğu yer ve tecelli güneşine benzetilmiştir. Mübalağalı bir ifade ile "Allah değilsin fakat oğlun gibi ilâhî bir nuru dünyaya getirdin." ifadesi ile hem Mevlânâ hem de annesi övülmüştür. Mâder-i Mevlânâ'nun ismi "Mümine Sultan" olarak açıkça yazılmıştır. Kıta tarihsizdir. Hattat

⁵Ahmed Midhat Beytur (1875-1971), 20. yüzyıl Mevlevî şeyhi, şair ve edip. Bahariye Mevlevîhanesi'ne mensup olduğu ve şiirlerinde "Bahârî" mahlasını kullandığı için Midhat Bahârî olarak tanınır. Midhat Bahârî'nin tercüme ettiği eserler *Sümbülîstân (Sümbülîstân Şerhi, İstanbul 1325)*, *Ferîdûn-i Sipehsâlâr'ın Risâle'si (Tercüme-i Risâle-i Sipehsâlâr, İstanbul 1331)*, İbn Kemal'in *Risâle fi beyânî'l-vücûd'u (Leâlî-i Meânî, İstanbul 1328)*, *Evrâd-ı Mevlevîyye (Münâcât-ı Mevlânâ, İstanbul 1963)*, İbrâhim Şâhidî'nin *Gülşen-i Tevhîd'i (İstanbul 1967)* ve Rızâ Kulî Han'ın Mevlânâ'nın *Dîvân-ı Kebîr'*inden derlediği *Dîvân-ı Şemsü'l-hakâyık (Dîvân-ı Kebîr'den Seçme Şiirler, I-III, İstanbul 1942)* Eserleri. 1. *Ravza (İstanbul 1314)* 2. *Güşvâr (İstanbul 1328)* 3. *Mihrâb-ı Aşk* 4. *Mesnevî Gözüyle Mevlânâ (Işık, 2005, s. 6-7)*.

⁶Ahmed Remzi Akyürek (1872-1944), 20. yüzyıl mutasavvıf şairlerinden olup Üsküdar Mevlevîhanesi'nin son şeyhi. 1-*Manzum Kavâid-i Fârisi*, 2-*Tuhfetü's-sâimîn*, 3-*Âyine-i Seyyid-i Sırdân*, 4-*Mir'ât-ı Zeyne'l-Âbidîn*, 5-*Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ*, 6-*Bir Günlük Karaman Seyahatnamesi*, 7-*Bergüzâr*, 8-*Tarihçe-i Aktâb*, 9-*Gülzâr-ı Aşk*, 10-*Reh-nümâyı Ma'rîfet*, 11-*Tuhfe-i Remzi*, 12-*Fihrist-i hüb*, 13-*Üslûb-ı Mergûb*, 14-*Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi*, 15-*Zâviye-i Fukarâ*, 16-*En-nüshatü's-şâfiye fi-Tercemeti's-Sohbeti's-Sâfiye* 17-*Mahbûbü'l-Ehibbe (Mazıoğlu, 1987, s. 5-11)*, 18-*Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddîn (Haksever, 1999, s. 130)*.

⁷Gâlib mahlaslı ve Gâlib isimli 12 şair tespit edildi. 17. yüzyılda Gâlib (ö. ?), 18. yüzyılda Şeyh Gâlib (1757-1799), 19. yüzyılda Ali Gâlib Efendi (ö. 1844), Abdülhalim Gâlib (ö. 1876), Gâlib Efendi (ö. ?), İzzet Bey-zâde İsmâil Gâlib (1829- ö. ?), Leskofçalı Gâlib (1829/1830-1867), Gâlib Mehmed Said Paşa (1763-1829), Fetvâemînizâde Gâlib Zühdfî (ö. 1843), Mehmed Şâkir Gâlib Efendi (1829-1911), 20. yüzyılda Çivici-zâde Gâlib (ö. 1906), Gâlib/Fikrî Niğdeli Mehmed Gâlib Bey (1853-1915) olarak yüzyıllara göre sıralanan bu şairlerin kitap ya da tez olarak çalışılan eserleri arasında Mümine Sultan için yazılan kaside yer almamaktadır. Makalede işlenen kasidenin şairi Gâlib'in kim olduğu bulunamadı.

⁸Giritli Şükrü hakkında 19. yüzyılda yaşayan Mevlevî bir hattat olduğu dışında biyografik bilgi bulunamıştır. Sakıp Sabancı Müzesinde yer alan bir eserinde Cemaziyelevvel 1278/ Kasım- Aralık 1861 tarihi, bu çalışmaya konu olan levhasında ise 1280/ 1863-4) tarihi bulunur (*Sakıp Sabancı Müzesi*, 2012, s. 301).

Mustafa Halim'in, Midhat Bahârî'ye ait kıtayı talik hatla yazdığı levha kaybolmuştur (Konyalı, 1967, s. 244-245). Kıtanın son iki dizesinin Hattat Mahmut Şahin tarafından yazılmış hali ise Akteke Camii'nde, Mâder-i Mevlânâ'nın mahfazasındadır.

Mef'û lü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'û lün
Ey pertev-i Hâk maşrıḳ-ı cân şems-i tecellâ
Sen Midḫat'ini⁹ cevvi-i taḫayyürlere attıñ
Allâh deḡilsin faḳaḫ ey Mü'mine Sulṫân
Oḡluñ gibi bir nûr-ı ilâhîyi yaratdın¹⁰

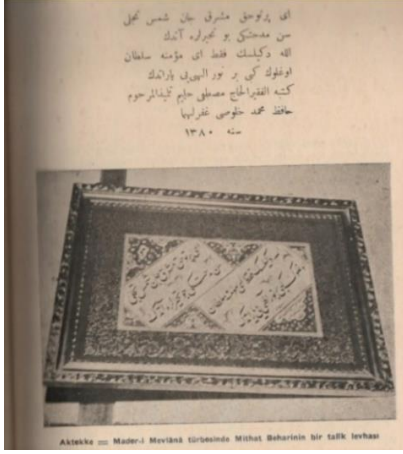


Foto 2: Kayıp Talik Kıtanın İbrahim Hakkı Konyalı'nın Âbideleri ve Kitâbeleri ile Karaman Tarihi, s. 245'ten Çekilmiş Fotoğrafi



Foto 3: Kıtanın Son Beytinden Talik Levha (Z. K. 2020 Nisan)

2. Ahmed Remzi Dede'nin *Bir Günlük Karaman Seyahatnamesi* adlı kasidesindeki 15-19. beyitlerde yer alan tegazzül bölümü: 87 beyitten oluşan kaside aruzun fe' ilâtün /fe' ilâtün/fe' ilâtün/fe' ilün vezni ile yazılmıştır. 06 Mil. Yz., A 7997 nolu eser yedi varaktır. Kapakları kahverengi pandizot bezle kaplı cilt içerisinde, 155x100-125x85 mm, çizgili defter kağıdına rika hat ile yazılmıştır. İkinci ve son sayfası hariç 14 satırlı olan nüsha Hasibe Mazioğlu bağışdır, tegazzül kısmı 2b'dedir. Kasidede Ahmed Remzi Dede ve yol arkadaşı Nazif'in Konya'dan Karaman'a yaptığı bir günlük ziyaret ve bu ziyaret esnasında

⁹Konyalı cevvi kelimesinden önce sehven "bu" kelimesini eklemiştir.

¹⁰Ey Hakk'ın ışığı, can güneşinin doğduğu yer, tecelli güneş! Sen Midḫat'ini bu hayret boşluklarına attın. Ey Mümine Sultan! Allah deḡilsin fakat oḡlun gibi ilahi bir nuru yarattın.

yaşadıkları renkli tasvirlerle anlatılmıştır¹¹. Kasidenin 7 ve 8. beyitlerinden Karaman'a gitme nedenlerinin Vâlide Sultan'ı ziyaret etmek olduğu anlaşılır.

‘Arz-ı hâl etmek için Vâlide Sultânımıza

‘Âzim-i sūy-ı süveydâ-yı Karaman olduk

‘Kara vapuru ile eyledik tayy-i mekân

Dâhîl-i hançâh-ı Vâlide Sultân olduk

Tasvirlerle Karaman Mevlevîhânesi'nin anlatıldığı bölümden sonra lirik ve coşkun bir üslup ile tegazzül kısmına geçilir. Mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün vezni ile yazılan tegazzül bölümü beş beyittir. "Aman yâ Hazret-i Mâder" redifli beyitlerde hazineye benzetilen Mümine Hatun'un annelik vasfı ön plana çıkarılmış, rahmet ve şefkati ile iki cihanda kendisinden himmet istenmiştir. Mithat Bahârî'ye ait kıta olduğu gibi Mümine Sultan ve oğlu birlikte övülmüş, tegazzülün ilk beytinde Mevlânâ hikmete, annesi hakikat hazinesine benzetilmiştir. *Bir Günlük Karaman Seyahatnâmesi*'nde dil muhtevaya göre değişkenlik gösterir. Tegazzül kısmında kasidenin diğer beyitlerine nisbeten daha ağıdalı bir dil kullanıldığı, Arapça-Farsça kelimelere yer verildiği görülmektedir. Bu durum ilgili bölümde ele alınan zâta uygun, ona lâyük bir dil kullanma isteğinden kaynaklanıyor olmalıdır. Tegazzülün ardından tahkiyeli bir anlatımla gün içinde yaşananlar anlatılır ve muhteva Konya'ya dönüş yolculuğu olarak değişir. Yazma nüsha tarihsizdir. Hasibe Mazıoğlu tarafından hazırlanan *Ahmed Remzi Akyürek ve Şiirleri* adlı eserde söz konusu şiirin sonunda hicri 1324 miladi 1906/1907 tarihi bulunmaktadır.¹² Aşağıda ilgili bölüm verilmiştir:

¹¹Kasidenin özeti: "Ahmed Remzi Dede yol arkadaşı Nazif ile birlikte Mâder-i Mevlânâ'yı ziyaret için Karaman'a doğru yola çıkar. Konya'dan cuma günü seher vaktinde trenle başlayan seyahat cumartesi gece yarısı Konya'ya tren ile dönmek sureti ile son bulacaktır. Mevlevîhane'ye ulaşan Ahmed Remzi Dede Karaman şeyhine Konya Mevlevîhanesi meşihatinden verilen emri uzatır. Şeyh Efendi memnuniyetini ifade ettikten sonra misafirlerini en güzel şekilde ağırlamaya gayret eder. Yıl 1324/1906-7 günlerden cumadır; sobanın kurulu olması, Yunus Emre Dergâhı'ndan Mevlevîhane'ye düşe kalka gelmeleri ve şiirin ilerleyen bölümlerinde bahsedilen soğuk sebebiyle mevsimin yaz olmadığı anlaşılmaktadır. Az bir istirahat, Valide Sultan'a tazimin arzı, Yunus Emre Dergâhı'nı ziyaretin ardından oldukça acıkan misafirler cuma saatinden önce, Mevlevîhane'de çeşit çeşit yemeklerle ziyafete dönüşen sofrada doyurulurlar. Cuma namazının ardından dervişler toplanır, sema icra edilir, mutriban meşk eder. Karaman nağmesi ile Yunus ilahileri söylenir. Ahmed Remzi Dede Mesnevi-i Şerif'ten okur. Şeyhin müsaadesini alan Dede, eski bir araba ile Karaman'ı gezer ancak gördüğü harap manzaralardan müteessir olur. Dönüş için Karaman şeyhi pek rıza göstermese de geri dönmekte ısrar eden misafirleri için akşam saat 11.00 (24 saatlik sisteme göre yaklaşık olarak 17. 00) trenine bilet alır. Fakat tekerlerin yanması sebebiyle iki saat beklemeleri gerektiği söylenir. Şeyh Efendi misafirlerine yiyecek ve su ikram eder. Ahmed Remzi Dede, şeyhin daha fazla yorulmasını istemez, elini öper; şeyh istasyondan ayrılır. Bekleyiş 03.00'e (yaklaşık 21.00) kadar devam edince yorulan Remzi Dede, şeyhin sözünü dinlemeyip bir gece kalmamaktan duyduğu pişmanlığı dile getirir. 03.14'te (yaklaşık 21.15) tren hareket eder. Karahöyük'ten alınan üç taze yumurta için yazılan üç Farsça beyitin ardından İttihad ve Terakki, Kanun-i Esasi ve gazetelerin üslubu hakkında da yazan Ahmed Remzi Dede, Çumra'dan trene binen Cemal isminde aslen İstanbullu zarif bir memur ile edebiyata dair samimi bir sohbete dalar. Konya'ya ulaştıklarında yorucu geçen yolculuğa eklenen soğuktan oldukça etkilenen ve neredeyse hastalanacaklarını dile getiren Mevlevîler saat yedi (yaklaşık 01.00) sularında, bir otelde istirahate çekilirler. Hemen yatan Nazif, başlarından geçenleri yazmasını arkadaşı Ahmed Remzi'den rica eder ve uykuya dalar. Sekiz (yaklaşık 02.00) sularında şiiri bitiren Ahmed Remzi Dede, ikiye (yaklaşık 08.00) kadar uyur. Uyandıktan sonra, bir arabaya binerek Mevlânâ'nın dergâhına giden Remzi Dede, şiirin eksiklerini tamamlayarak Hazret-i Pîr'e sunmaya niyet eder ve şiir böylece biter." (Koyuncu, 2019, s. 122). Metinde kullanılan ezanî/alaturka saat 1925'te çıkan 697 sayılı kanun ile 24 saatlik sisteme dönüştürülmüştür. Ahmed Remzi Dede'nin Karaman ziyareti hakkında kış işaret eden beyitleri göz önüne alınarak, takribî bir zaman verildi.

¹²Geniş bilgi için bk. Koyuncu, Z. (2019). "Karaman mevlevîhanesi ve Ahmed Remzi Dede'nin bir günlük Karaman seyahatnâmesi" H. Muşmal, E. Yüksel & M.A. Kapar (Ed.), Karaman araştırmaları II içinde (s.117-128). Konya: Palet Yayınları.

Mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün
 Sen ol kenz-i haqîqatsiñ amân yâ Hazret-i Mâder
 Haqîkat ümm-i hikmetsiñ amân yâ Hazret-i Mâder¹³
 Saña nefî oldu rûh-ı pāk-i melâ feyz-i Mevlâdan
 Mücessem raḥm u şefkatsiñ amân yâ Hazret-i Mâder¹⁴
 Merâm-ı her dü kevne neyli senden isteriz elbet
 Kerem-baḥşâ-yı ümmetsiñ amân yâ Hazret-i Mâder¹⁵
 Cihâna feyz-baḥş-ı aşk-ı Haq necl-i 'azîmiñdir
 'Aceb yenbû'-ı raḥmetsiñ amân yâ Hazret-i Mâder¹⁶
 Nazîf u Remzi rümâl oldu ḥāk-i pākiñe şimdi
 Melâz-ı ehl-i kürbetsiñ amân yâ Hazret-i Mâder¹⁷

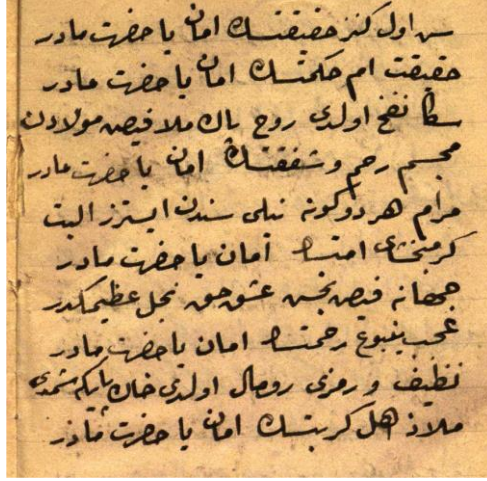


Foto 4: Bir Günlük Karaman Seyahatnâmesi (Ahmed Remzi, 06 Mil. Yz., A 7997, 2b)

3- Gâlib mahlaslı kim olduğu tespit edilemeyen bir Mevlevî şaire ait olan üçüncü manzume¹⁸ methiye türünde bir kaside olup, 18 beyittir ki bu sayı Mevlevîler için kutsaldır. Başlığı bulunmayan ve aruzun mef'ûlü/mefâ'ilün/mef'ûlü/mefâ'ilün vezni ile yazılan kasidenin redifi "ey Mâder-i Mevlânâ"¹⁹dır. Kullanılan rediften memduhun Mümine Hatun olduğu anlaşılır. Kaside baştan sona övgü ifadeleri içerir. Kasidede Mevlevîliğe ait unsur ve terimlerden "mutrib, neyzen, tennure, cân, ihvân, vâlîde-i Pîr", Mümine Hatun'un yol göstericiliğini vurgulayan "rehber, yâver, mürşid", maneviyatına dikkat çeken "gavs, velî"

¹³Sen (öyle bir) hakikat hazinesinin aman ey muhterem anne, gerçekte hikmetin annesinin aman ey muhterem anne!

¹⁴Mevlânâ'nın feyzinin tertemiz ruhu sana üflendi, rahmet ve şefkatin surete bürünmüş (halisin) aman ey muhterem anne!

¹⁵Her iki âlemde saadete erme muradını elbet senden isteriz, ümmete ihsan bağışlayansın aman ey muhterem anne!

¹⁶Dünyaya Hak aşkının feyzini bağışlayan yüce evladındır, nasıl (bir) rahmet pınarsın aman ey muhterem anne!

¹⁷Şimdi Nazîf ve Remzi ayağının toprağına yüz sürdü, dert ehlinin sığınağısın aman ey muhterem anne! (Koyuncu, 2019, s. 123). Çeviriler ilgili eserden aynen alındı.

¹⁸Aynı eserin bir farklı nüshası 16 beyitlik nakıs hali ile İdris Nebi Uysal'a ulaştırılmış ve eserin Karamanlı Mevlevî bir hattat olan Himmet Mercan'a ait olduğu bilgisi alınmış ise de Himmet Mercan'nun yakınlarından edinilen bilgiye göre doğum tarihi H. 1317 (1899-1900) yıllarıdır (Uysal, 2011, s. 102). Manzumeye dört beyit ekleyen Giritli Şükrü ise 19. yy.'da yaşamıştır. Dolayısı ile kronojik olarak şiiri Himmet Mercan yazmış olamaz, fakat istinsah etmiş olması mümkündür.

ve anneliği ve merhametine dikkat çeken "Vâlide -i Pîr, imdât, şefkat" gibi kelimeler bulunur. Beyitlerde iç kafiye mevcuttur.

Bu talik levhanın 18. beytinin sonuna levhayı görüp çok beğendiğini ifade eden Giritli Şükrü nesih hatla 4 beyit eklemiştir. Kasidenin 18 beyit olması Mevlevî adabı açısından dikkat çekicidir. Çünkü, Mevlevîlikte hediyeye nezr ya da niyaz denilir; adak, adanan para, verilen armağan olan nezr sayısı dokuz veya on sekiz olurdu (Top, 2007, s. 181; Gölpınarlı, 2006, s. 46). On sekiz sayısı, Allah'ın 99 isminden biri olan Hayy'ın ebced hesabı ile on sekiz etmesi, Mevlânâ'nın Mesnevî adlı eserinin ilk on sekiz beytini bizzat yazması, kâinatın akl-ı küll, nefs-i küll, dokuz gök, dört unsur (ateş, su, hava, toprak), cemâdât, nebâtât ve hayvânâtтан müteşekkil on sekiz varlıktan oluşması, besmeledeki on sekiz sessiz harf, on sekiz bin âlem inancı sebebiyle Mevlevîler için mukaddestir (Aktaran, Koyuncu, 2009, s. 404-405). On sekiz sayısının kudsîyeti etrafında tarikat adabı ve erkânı¹⁹ oluşturulmuştur. Mevlânâ için yazılan methiyelerde de nezr-i Mevlevî'ye özel bir önem verildiği görülmüştür. *Eski Türk Edebiyatında Mevlânâ ve Mevlânâ Methiyeleri'*nde (Gökalp, 2009) incelenen 41 methiyenin 6'sı 18 beyit, biri 18 bend, 7'si nezr-i Mevlevî'nin yarısı olan 9, katları olan 36 ve 54 beyitlik şiirlerdir. *Osmanlı Şiirinde Mevlânâ Övgüleri ve Mevlevîlik Unsurları'* nda (Mermer, vd., 2009) yer alan 783 şiirden sekseninde beyit ve bend olarak nezr-i Mevlevî ve katları kullanılmıştır. Bu seksen manzumenin 26'sı 18 beyit, 10'u 18 bend, 33'ü 9 beyit, 4'ü 9 bend, 7'si 36 ve 54 beyit olarak yazılmıştır.

Mef'û lü mefâ' ilün mef'û lü mefâ' ilün

1. *Ṭālî' de Şüreyyâsiñ ey Mâder-i Mevlânâ*
*Mazharda çü Zehrâsiñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁰
2. *Türbeñde Ğazanfersiñ iklîm-i muṭalsamsiñ*
*Ḥüsn-i dile gülsensiñ ey Mâder-i Mevlânâ*²¹
3. *Ṭübâ-yı velâyetsiñ erbâb-ı tarîkatsiñ*
*Hem melce-i bâlâsiñ ey Mâder-i Mevlânâ*²²
4. *Raḥmiñde zuhûr itdi çün Ḥazret-i Mevlânâ*
*Ḥürî-yi cinân sensiñ ey Mâder-i Mevlânâ*²³
5. *‘Âşıqlara rehbersiñ şadıqlara yâverssiñ*
*Dil mülkine sulṭânsiñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁴
6. *Sen gavs-ı velâyetsiñ ḥurşide müşâbihsiñ*
*Üns-i dile maḥremsiñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁵
7. *Senden olur imdâd her ‘âcize bî-mihnet*

¹⁹ Mevlevî tarikatında matbaha giren derviş on sekiz ayrı vazifeyi yerine getirirdi. Semâ'ya katılan semazen sayısı dokuz veya katları olurdu. Tarikate yeni intisap eden bir derviş, ilk on sekiz gün üstündeki elbiseleri ile çeşitli işlerde çalışır, cübbesinin yakasına on sekiz sıra makine dikişi çekilir, tekbir edilen sikkesi Mevlânâ'nın sandukası altında on sekiz gün bekletilirdi. Dervişin arkasına değnekle hafifçe vurularak yapılan cezalandırmada dokuz ve on sekiz sayısına riayet edilirdi (Ankaravî, 2008, s. 49).

²⁰ Felekte Süreyyasın, ey Mevlânâ'nın annesi! Görünüşte bir Zehra'sın, ey Mevlânâ'nın annesi!

²¹ Türbende muhteşemsin, tılsımlı maneviyatın ile gönül güzelliğinin gül bahçesinin, ey Mevlânâ'nın annesi!

²² Ermişlik tubası, tarikat büyüğüsün; hem de yüce bir sığınaksın, ey Mevlânâ'nın annesi!

²³ Hz. Mevlânâ senin rahminden ortaya çıktığından cennet hurisisin, ey Mevlânâ'nın annesi!

²⁴ Âşıklara rehber, sadıklara yardımcısın; gönül mülküne sultansın, ey Mevlânâ'nın annesi!

²⁵ Sen velilik kutbusun, güneşe benzeyensin; gönlün ünsüne vakıfsın, ey Mevlânâ'nın annesi!

- Şefkatle mücellâsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁶
8. *Erbâb-ı zarafetsîñ ‘irfâna maḥal sensîñ*
*İhvâna hidâyetsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁷
9. *‘Allâme-i ‘irfânsîñ keşşâfe-i burhânsîñ*
*Derdlilere Loḡman’sîñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁸
10. *Ḥânende-i muṭrıbsîñ neyzenlere demzensîñ*
*Tennûre pûşânsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*²⁹
11. *Mîr ‘at-ı mücellâsîñ mişbâḡ-ı münevversîñ*
*Ḥâl üzre müzeyyetsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³⁰
12. *Pervâz-ı mu‘allâsîñ seyyâre-i devrânsîñ*
*Ḳudsîlere yârânsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³¹
13. *Sen nüṣṡa-i berâsîñ mecmu‘a-i ‘âlemsîñ*
*Cânlarda mükerremsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³²
14. *Ḥaḳîḳatle dönen sensîñ derd ile yanan sensîñ*
*Aşḫâb ile hemdemsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³³
15. *Ġafletten uyanıḳsîñ ḫâlâta boyanıḳsîñ*
*Şehbâz-ı ḫalâyıḳsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³⁴
16. *Sermâye-i pirânsîñ seyyâle-i erkânsîñ*
*Maḳbûl-i Hudâ’dansîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³⁵
17. *İḫsân u kerem sensîñ işâr-ı ni‘âm sensîñ*
*Sen Vâlide-i Pîrsîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³⁶
18. *Mürşîdim olan sensîñ Ġâlib’e velî sensîñ*
*Sen bezm-i elesttensîñ ey Mâder-i Mevlânâ*³⁷
Şükri Giridî geldi bu levḫâya çok baḳdı
*Ġâyetle pesend itdi ey Mâder-i Mevlânâ*³⁸
İḫsânda aña ḳılsañ çok kez anı güldürseñ
*İkrâmına ġarḳ etseñ ey Mâder-i Mevlânâ*³⁹
Öpdî eşiḡiñ gitdi bâbında ümîd tutdı
*Zannı saña çok tutdı ey Mâder-i Mevlânâ*⁴⁰

²⁶ Aciz kalana senden imdat zahmetsizce olur, şefkat ile parlamışsın, ey Mevlânâ'nun annesi!

²⁷ Zarafet sahibisin, irfan kaynağı sensin; (Mevlevî) kardeşleri doğruya yöneltensin ey Mevlânâ'nun annesi!

²⁸ İrfanı en iyi bilensin, delilleri keşfedensin; dertlilere Hz. Lokman'sın, ey Mevlânâ'nun annesi!

²⁹ Mutribin söyleyeni, neyzenlerin dem vurunu, tennure kuşanansın, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁰ Cilananmış aynasın, nurlu kandilsin; hal üzere süslenmişsin, ey Mevlânâ'nun annesi!

³¹ Yüce bir yükselişsin, gezegenlerin devranısın; mukaddeslerin dostusun, ey Mevlânâ'nun annesi!

³² Sen (tertemiz bir) nüshasın, âlemin derlenmesisin, canlarda kerem sahibisin, ey Mevlânâ'nun annesi!

³³ Hakikatle dönen sensin, dert ile yanan sensin, sahabiler ile yakınsın, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁴ Gafletten uyanıksın, hallere boyanıksın, halayıkların yiğidisin, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁵ Ermişlerin serveti, yolun seyyalesi, Allah'ın makbul gördüklerindensin, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁶ İyilik ve cömertlik sensin, nimetleri ikram edensin, sen Hazret-i Pîr'in annesisin, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁷ Mürşidim olan sensin, Ġâlib'e velî sensin, sen elest bezmindensin, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁸ Giritli Şükrü geldi, bu levhaya çok baktı, levhayı çok beğendi, ey Mevlânâ'nun annesi!

³⁹ Ona da ihsan etsen, onu çok kez güldürsen, ikramına gark etsen, ey Mevlânâ'nun annesi!

*Sen boş anı tnderme taqirine sen baqma
Bundan gir aqlatma ey Mder-i Mevln⁴¹*



Foto 5: Konya Sahip Ata Müzesinde Bulunan Levha

4. 19 beyitlik dördüncü Őir Hattat Giritli Őkr⁴²'ye aittir. Mef'l/mef'ilün /mef'l/mef'ilün vezni ile yazılan bu kasidenin redifi "ey Mder-i Mevln"⁴³dır. Mısraları ortasında i kafiye bulunan bu musammat kaside baŐlıksızdır. Kullanılan rediften memduhun Mümine Hatun olduğu anlaşılır. Kasideye özgü bölümlerden methiye ve dua kısımlarını içerir. Kaside Mümine Hatun'a methiye ile baŐlamıŐ, Giritli Şükrü'nn memduhun annelik dolayısı ile merhamet duygularına sığınarak hasb-i hl slbu ile hlini arz etmesi ile devam ettirilmif misafir olduğundan bahsetmesi ve dua ile bitirilmifdir. Manzume vezin ve redif açısından Glib'in yazdığı kasideye nazire özelliği taŐımaktadır. Glib'in yazdığı kasidede edeb olarak daha güçlü benzetmeler, tamlamalar mevcutken Giritli Şükrü'de ifadelerin daha duygulu Şiirin genelinin Arapça-Farsça kelimeler açısından daha sade olduğu grlmŐtir. vglerde Mder-i Mevln'nn sırları bilmesi, ihsan ve ikram sahibi olması, kusurları baĐıŐlaması vurgulanmıştır. Nesih hatlı levhanın sol kısmına yatay olarak yazılan  beyitin bitimine "Denizin ve karanın yaratıcısı onu kutsasın ve

⁴⁰ EŐiĐini öptü gitti, kapında mit besledi, senden çok medet umdu, ey Mevln'nn annesi!

⁴¹ Son onu boş gönderme, kusurlarına bakma. Bundan sonra ağlatma, ey Mevln'nn annesi!

⁴² Giritli Şükrü'nn "Koruyup gzetem Allah'ın baĐıŐlayıcılıĐına tevekkül ettim" ve "O baĐıŐlayıcıdır, merhamet sahibidir" anlamına gelen Arapça ibareleri i içe yazdığı Sabancı Müzesindeki levhası için bk. (*Sakıp Sabancı Müzesi*, 2012, s.301).



ondan razı olsun. 1863/64" tarihi kaydedilmiştir. Levha çalınma teşebbüsleri sebebi ile şu an Aktekte Camii'nde Mümine Hatun'un kilitli mahfaza bölümünde tutulmaktadır.

Mef'û lü mefâ'ilün mef'û lü mefâ'ilün

1. [Sen] sırr-ı haķıķatsiñ ey Mâder-i Mevlânâ
Esrâra ki maķremsiñ ey Mâder-i Mevlânâ⁴³
2. Taķdîrde olan esrâr ma'lûmuñ olan her-bâr
Mektûm mı saña âsâr ey Mâder-i Mevlânâ⁴⁴
3. Çün çün u çerâ berâyeş anı ki bilür dervîş
Taķdîm idemez derpiş ey Mâder-i Mevlânâ⁴⁵
4. Anı yaradan Hâlık anı ki görür lâyıķ
Elbette olur lâhıķ ey Mâder-i Mevlânâ⁴⁶
5. Haķķıñ hükmi vardır uşda mütehayyirdir
Hep saña mu'ayyendir ey Mâder-i Mevlânâ⁴⁷
6. Bu kara yüzüm birle geldim saña derdimle
Feryâd ile âhımla ey Mâder-i Mevlânâ⁴⁸
7. Kâlim saña güyâdır hâlim saña rü'yâdır
Şanıñ ki Süreyyâdır ey Mâder-i Mevlânâ⁴⁹
8. Sen eyle kerem imdâd kesden ki ider bünyâd
Sen şâh-ı kerem mu'tâd ey Mâder-i Mevlânâ⁵⁰
9. Kurtar bizi her dâ'im ihsânıña kıl kâ'im
Biz bendeñe ey şâhim ey Mâder-i Mevlânâ⁵¹
10. Sırrımdaki maķremsiñ remzimdeki a'lemsiñ
İhsân idecek sensiñ ey Mâder-i Mevlânâ⁵²
11. Mâder hâli şefķatdır bir daķı ki rıfķatdır
Setr aña ki hâletdir ey Mâder-i Mevlânâ⁵³
12. Taķşîrimi 'afv eyle hem rahm eyle setr eyle
İhsânına ğarķ eyle ey Mâder-i Mevlânâ⁵⁴
13. Şükri köpeĝiñ 'av 'av bâbıñda ider ğav ğav
Amân diyerek ğav ğav ey Mâder-i Mevlânâ⁵⁵

⁴³ Sen hakikat sırrısın, ey Mevlânâ'nın annesi, gizemlerin sırdaşısın, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁴⁴ Allah'ın yazgısı olan sırlar her defasında sence bilinir, eserler senden gizli mi, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁴⁵ Derviş neyin ne olduğunu bildiği halde huzurunda (bunu) takdim edemez, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁴⁶ Onu yaratan Allah lâyıķ gördüğünden elbette (sırlara) erişen o olur, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁴⁷ Allah'ın hükmi ile aklın hayret içinde kaldığı ne varsa hepsi senin malumundur, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁴⁸ Bu kara yüzümle beraber sana derdimle, feryadıyla, âhımla geldim. Ey Mevlânâ'nın annesi!

⁴⁹ Sözüme sana söylenen, halim sana (gösterilen) rüyadır, senin şanın Süreyya yıldızıdır. Ey Mevlânâ'nın annesi!

⁵⁰ Sen cömertlik, imdat eyle ki (kerem) kişiden temel alır, sen cömertliğine alışılmış olan padişahsın, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁵¹ Ey padişahım! Her zaman biz köleni kurtar, ihsanın ile ayakta tut, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁵² Sırrımdaki sırdaş, remzimdeki bilgisin, cömertlik edecek sensin, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁵³ Anne hali şefkat bir de yumuşaklıktır, örtü ona keyfiyettir, ey Mevlânâ'nın annesi!

⁵⁴ Kusurumu affet, hem merhamet et hem ört, ihsanına ğarķ et, ey Mevlânâ'nın annesi!

14. *İhsāniña nāzırdır in‘āmiña hāzırdır*

Gitmekde müsāfirdir ey Māder-i Mevlānā⁵⁶

15. *Çalıpca eger gitse kalbice ebed kalır*

Bābiñda müdām umsa ey Māder-i Mevlānā⁵⁷

16. *Bu gūne ‘ināyet kıt hem aña himāyet kıt*

Yardıñ aña çok itgıl ey Māder-i Mevlānā⁵⁸

17. *Maħrūm komağıl bir ān emānım olan her ān*

İhsāniña kıt seyrān ey Māder-i Mevlānā⁵⁹

18. *Zāhirde vü bātıñda dünyā vü āhiretde*

İhsāniña şermende kıt Māder-i Mevlānā⁶⁰

19. *Ey Māder-i Mevlānā ey Māder-i Mevlānā*

Çoma bizi nā-bīnā ey Māder-i Mevlānā⁶¹

‘Aleyhā takdīşu Ĥālīķu ‘l-baħr ve ‘l- berr ve rażiye anhā rabbunā sene 1280



Foto 6: Akteke Camii Māder-i Mevlānā Mahfazasındaki Levha (Z.K. 2020 Nisan).

⁵⁵ Ey Mevlānā'nın annesi! Şükrü köpeğin kapında (ağlaya ağlaya) inler, aman dileyerek havlar.

⁵⁶ Bağışını beklemekte, yardımın (için) huzurundadır, gitmek üzere misafirdir, ey Mevlānā'nın annesi!

⁵⁷ Kalıp olarak gitse bile kalp olarak ebedi kalır, kapından daima umar, ey Mevlānā'nın annesi!

⁵⁸ Bunun gibi lutfet, hem onu koru, yardımını çok çok et, ey Mevlānā'nın annesi!

⁵⁹ Ey sığınağım olan! Bir an olsun mahrum bırakma, ihsanına göz gezdirme yeri kıl, ey Mevlānā'nın annesi!

⁶⁰ Görünüşte ve gizlide dünyada ve ahirette (onu) iyiliğinle utandır, ey Mevlānā'nın annesi!

⁶¹ Ey Mevlānā'nın annesi, ey Mevlānā'nın annesi! Bizi görensiz bırakma, ey Mevlānā'nın annesi!

SONUÇ

Mevlânâ şair ve mutasavvıf kimliği, Mevlevî kültürü de edebî malzeme olarak divan şiirinde yer edinmiştir. Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili pek çok unsur altı yüz yıl boyunca başta Mevlevî şairler tarafından olmak üzere kullanılmış, Mevlânâ methiyeleri müstakil çalışmaların konusu olmuştur. Kabri Karaman'da Aktekke Camii'nde bulunan Mevlânâ'nın annesi Mümine Hatun da benzer bir ilgi görmüş, Mevlevîlerin manevî annesi sayılmış ve kendisi için de şiirler kaleme alınmıştır. Mevlevîler veya Mevlevî derviş ve şeyhleri ziyaretleri esnasında ya da sonrasında Mümine Hatun'a olan hürmetlerini şiirle ifade etmişlerdir. Bu şairlerden Ahmed Mithat Beytur, Ahmed Remzi Akyürek 20. yüzyıl Mevlevî şeyh ve edipleri, kim olduğu tespit edilmeyen Gâlib mahlaslı şair ise en azından Mevlânâ muhibbidir. Makalede işlenen dört manzumenin üçü hüsn-i hat levhası şeklindedir. 19. yüzyılda yaşamış Mevlevî bir hattat olan Giritli Şükrü, Gâlib'in levha olarak gördüğü kasidesini çok beğenmiş, kendisi de aynı vezin ve redifle bir kaside yazıp levhalaştırmıştır. Mevlevîlik tarikatında sanatın iki kolu şiir ve hüsn-i hattın birbirini besleyerek ilerlediği bilinir. Mevlevîliğin hayatın her alanında uygulanan kendine has adab ve erkanı vardır. Mevlevîliğin büyükleri, şeyhleri kabirleri başında anılır, bir dergâha eli boş girilmezdi. Bu adab gereği Mevlânâ'nın annesinin manevi huzuruna gelen Mevlevî şairler de şiirlerini hediye edip niyazda bulunmuşlardır. 18 sayısı Mevlevî şiarında mukaddestir. Bu sebeple Gâlib, nezr-i Mevlevî olan 18 beyitle hürmetini ifade etmiş, Giritli Şükrü bir fazlası olan 19 beyit ile bu geleneğe yaklaşmak istemiştir.

Manzumeler biçimsel açıdan bir kıta, kaside içindeki bir gazel (tegazzül) ve iki kasidedir. Muhteva açısından incelendiğinde şiirlerin tamamında Mevlânâ'nın annesinin çeşitli sıfatlar ve benzetmeler ile övüldüğü, kendisinden himmet ve feyiz istendiği görülmüştür. Muhtevada dikkati çeken bir diğer unsur yapılan benzetmelerin, övgülerde kullanılan kelime kadrosunun Mevlânâ methiyeleri ile benzerliğidir. Makalede Mümine Hatun'a yazılan methiye tarzındaki manzumeler derli toplu hale getirilerek ilim dünyasının dikkatine sunulmuştur. Araştırma esnasında çıkarılan bir diğer sonuç Karaman Mevlevîhanesi ve içindeki teberrukat eşyasının iyi korunamadığı; kayıplar, çalıntılar sebebiyle günümüze çok az hatıra kaldığı, elde kalan bu eşyaların bazılarının Konya Sahip Ata Müzesi'nde bulunduğuudur.

SUMMARY

Founder of Mevlevîyeh, one of the most important and widespread sects of the Islamic world, Hz. Mevlânâ (d.1273) spent his first youth in Karaman. Due to the fact that the graves of the mother of Mevlânâ and important family members are in Aktekke Mosque in Karaman, the city has a special value for the Mevlevî. Karaman (Lârende) Mevlevî Lodge still maintains its importance for the Mevlevî. The commemoration ceremonies of Mevlânâ, which are held every year, started in the presence of his mother. Biographical information about Mümine Sultan, who gave birth and raised a distinguished scholar like Mevlânâ, is limited with the marriage, the birth of her children and date of her death. The compensation of "Mâder-i Mevlânâ" means "the mother of Mevlânâ". Mevlevî people also remember Mümine Hatun with expression of honor such as Mâder-i Mevlânâ, Mâder Sultan, Valide Sultan.

Mevlevîyeh had its own rules and conventions and these rituals were practiced in all areas of life, from table manners to dressing, from visiting graves to giving gifts. The elders

and sheikhs of Mevlevîyeh were commemorated by their graves, and did not enter a Dervish Lodge empty-handed. Karaman Mevlevî Lodge was among the most important places to visit. Since it was necessary to give a gift even with a “green leaf” according to the Mevlevî manners, the compassion and reverence to Mevlânâ, who influenced classical Turkish poetry for 600 years, was shown by poets from his school through poetry. These poems, the subject of which is Mevlânâ’s praises, constitute a whole in itself. In these praises, the close circle and family of Mevlânâ were also remembered with respect. The similar internal and external structures of the praises written to the mother of Mevlânâ and the praises with the repeated word “yâ Hazret-i Mevlânâ” are remarkable. In the poems in question, Mümine Hatun was loved with respect, just like her son, and was praised with the words used for her son.

These poems, which are the subject of the article, are composed of a stanza belonging to the Mevlevî sheikh and preacher Ahmet Midhat Beytur (d. 1971), a 5-couplet tegazzul as part of the One-Day Travel Book of Karaman belonging to one of the late Mevlevî sheikhs and poets Ahmed Remzi Akyürek (d. 1944), an 18-couplet ode belonging to a Mevlevî poet with the pseudonym Gâlib (d. ?) and a 19-couplet ode belonging to the Calligrapher Cretan Şükrü (d. ?). The common content of these poems, which have been compiled and brought to the attention of the world of science, are the praises of Mümine Hatun and the prayers made on her occasion. The number of couplets, which is 18 in the ode of Gâlib, has a remarkable aspect in terms of Mevlevî manners. This number was considered sacred in Mevlevîyeh because Hz. Mevlânâ wrote the first 18 couplets by himself and was referred as “nezzar-i Mevlevî”. This number was observed in the manners of the sect, from the division of labor to gift giving, from punishment to the number of whirling dervishes.

In Mevlevîyeh, great importance was attached to the fine arts, and the Mevlevî dervishes were also engaged in music, painting and calligraphy besides Sufism. While the naskh calligraphy ode belonging to the Cretan Şükrü and the last two lines of Ahmed Midhat’s stanza written by Calligrapher Mahmut Şahin are in the locked case of Mader-i Mevlânâ today, the talik calligraphy plate which belongs to Gâlib, is in the Konya Sahip Ata Museum. At the end of our research, it was concluded that the Karaman Mevlevî Lodge, which turned into a mosque after the closure of the lodges, was damaged for such reasons as neglect and wrong municipal activities. Also it was found that the tabarrukat items inside it have not survived due to various reasons such as losses, stealing and carelessness.

Makale Bilgileri

Etik Kurul Kararı:	Etik Kurul Kararından muaftır.
Katılımcı Rızası:	Katılımcı Yok
Mali Destek:	Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.
Çıkar Çatışması:	Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.
Telif Hakları:	Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.

Article Information

Ethics Committee Approval:	Exempt from the Ethics Committee Decision.
Informed Consent:	No participant
Financial Support:	No financial support from any institution or Project
Conflict of Interest:	No conflict of interest.
Copyrights:	The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.

KAYNAKÇA

- Aça, M., Gökalp H. & Kocakaplan, İ. (2011). *Başlangıçtan günümüze Türk edebiyatında tür ve şekil bilgisi*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Ahmed Remzi. *Bir günlük Karaman seyahatnamesi*. Milli Kütüphane Yazmalar. 06 Mil. Yz. A 7997, 1b-7b.
- Aktaş, H. (2008). Çağdaş bir mevlvî havarisi Arif Nihat Asya'da Mevlânâ imajı. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1(1) 43-54, Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/adyusbd/issue/1402/16582>.
- Asya, A. N. (1967). *Rubâiyyat-ı Ârif IV kova burcu*. Ankara: Defne Yayınları.
- Can, Ş. (1995). *Mevlâna hayatı şahsiyeti fikirleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Çelebi, C. (2001). *Hazret-i Mevlânâ*. Konya: Konya Valiliği İl Kültür Müdürlüğü.
- Evliya Çelebi (2012). *Seyahatnâme*. S. A. Kahraman & Y. Dağlı, (Haz.) 3. Kitap C. 1, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Gökalp, H. (2009). *Eski Türk edebiyatında Mevlânâ ve Mevlânâ methiyeleri*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (2006). *Mevlânâ'dan sonra melevîlik*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Gülcan, D. A. (1975). *Karaman melevîhânesi melevîlik ve Karamanlı melevî velileri*. Karaman: Doğu Matbaası.
- Haksever, A. C. (1999). *Ahmed Remzi Akyürek hayatı, eserleri ve tasavvuf* (Yüksek Lisans Tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>.
- Işık, E. (2005). Midhat Bahârî. *İslâm ansiklopedisi* (C.30, s. 6-7). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İsmail Rüsûhî Ankaravî (2008). *Mesnevî'nin sırrı dibâce ve ilk 18 beyit şerhi*. S. Ceyhan & M. Topatan (Haz.), İstanbul: Hayy Kitap.
- Konyalı, İ. H. (1967). *Âbideleri ve kitâbeleri ile Karaman tarihi*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Koyuncu, Z. (2009). Hüsn ü Aşk'ta on sekiz sayısı üzerine. *Turkish Studies*, (4/7), 401-423, doi: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.913>
- Koyuncu, Z. (2019). Karaman melevîhânesi ve Ahmed Remzi Dede'nin bir günlük Karaman seyahatnâmesi. H. Muşmal, E. Yüksel & M.A. Kapar (Ed.), *Karaman araştırmaları II* içinde (s.117-128). Konya: Palet Yayınları.
- Mazıoğlu, H. (1987). *Ahmed Remzi Akyürek ve şiirleri*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Mermer, A., Hidayetoğlu, A. S., Erdoğan & M., Koç Keskin, N. (2009). *Osmanlı şiirinde Mevlânâ ve melevîlik unsurları*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Sahih Ahmed Dede (2003). *Mecmuatü't- tevarihî'l- melevîye melevîlerin tarihi*. C. Zorlu (Haz.), İstanbul: İnsan Yayınları.
- Sakıp Sabancı müzesi kitap sanatları ve hat koleksiyonu* (2012). Erişim adresi: https://sakipsabancimuzesi.org/sites/default/files/publication/pdf/Kitap_Sanatları_Hat.pdf Erişim tarihi: 02.02.2020
- Tanrıkorur, B. (2001). Karaman Melevîhânesi. *İslâm ansiklopedisi* (C.24, s. 447-448). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Top, H. H. (2007). *Melevî usûl ve âdâbı*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Uysal, İ. N. (2011, Kış). Mâder-i Mevlânâ'ya kaside. *İmarat*, 100-102.